

**ОРГАНИЗИРАНЕ НА СОЦИАЛНАТА УСЛУГА ЦЕНТЪР ЗА ГРИЖА
ЗА ЛИЦА С ПСИХИЧНИ РАЗСТРОЙСТВА****Пламен Колев***Технически университет - Габрово***ORGANIZING THE SOCIAL SERVICE CENTER FOR THE CARE OF
PEOPLE WITH MENTAL DISORDERS****Plamen Kolev***Technical University of Gabrovo***Abstract**

The disclosure and functioning of residential care is part of the mechanism for deinstitutionalization of the system of specialized institutions. This is a long-term and dynamic activity, realizing an ambitious and irreversible process to reform and transform the approach towards vulnerable consumers using institutional type of care.

Keywords: social services; social work, people with mental disorders.

ВЪВЕДЕНИЕ

Реализирането на реформата е в контекста на цялостния процес за създаване на възможност за независим и достоен живот на уязвимите лица, чрез предоставяне на достъпни и ефективни междусекторни услуги за дългосрочна грижа, съобразени с реалните потребности на ползвателите. Резидентните услуги по своята същност имат за цел подобряване на грижата, промяна на институционалния подход, осигуряване на сигурна и безопасна среда и промяна на обществените нагласи [1].

Разкриването на Центровете за грижа за лица с психични разстройства се реализира в изпълнение на заложените мерки в Плана за действие за периода 2018-2021 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа [2], приет с РМС № 28/19.01.2018 г. Една от главните цели на Стратегията е изграждане на нова социална инфраструктура и цялостна промяна на философията в гри-

жата за уязвимите потребители. Изпълнението на националната стратегия за дългосрочна грижа показва, че е едно от най-важните условия за гарантиране на правата на лицата с увреждания е осигуряването на качествени и достъпни социални услуги, съобразени с индивидуалните потребности на ползвателите, които по една или друга причина не могат да получават подкрепа в домашна среда. Дългосрочната грижа е дефинирана като комплекс от услуги и подкрепа за хора, които в резултат на умствено и/или физическо заболяване и/или увреждане се нуждаят от помощ за извършване на ежедневните си дейности и/или имат нужда от някои постоянни медицински грижи за продължителен период от време [4, 5].

ИЗЛОЖЕНИЕ

Настоящият доклад се фокусира върху организацията и дейността на Центровете за грижа за лица с психични раз-

стройства, разкрити на територията на община Дряново през 2022г. [6,7] Разкриването на резидентните услуги практически реализира основните цели по премахването на институционалния тип грижи за лица с психични разстройства на местно ниво. Целта е посредством настоящият доклад да се проследи процеса по закриване на специализираната институция, поетапното настаняване на потребителите в новите резидентни услуги и установяване на нагласите на персонала за работа в новите условия. Цялостният процес се реализира по ОП „Региони в растеж”, допълнена с мерки по ОП „Развитие на човешките ресурси”, финансирана от Европейския социален фонд [8].

Реализирането на дейностите и цялостният процес е свързан със създаване на независим и достоен живот на лицата с психични увреждания, посредством предоставяне на дългосрочна грижа, съобразена с индивидуалните характеристики и потребности на съответния потребител. През 2022 г. са разкрити 7 броя Центрове за грижа за лица с психични разстройства, построени в 7 сгради, като всеки от тях има капацитет от 15 места – обзаведени и оборудвани, съобразно спецификата на целевата група. Всеки един център представлява двуетажна сграда с разпределени спални помещения за двама потребители, санитарни възли, трапезария, зала за занимания, перално и общи помещения. Обзавеждането включва легла, шкафове за лични вещи, кухненско оборудване и други. В някои от сградите за нуждите на потребителите са доставени медицински легла и антидекубитални дюшеци. Към 30.09.2022г. са изведени всички потребители от Дома за пълнолетни лица с психични разстройства в с. Радовци. Процесът по преместване на потребителите не се свежда основно до извеждане на потребителите и освобождаване на персонал. Процесът е поетапен с оглед предоставяне на възможност за адаптация, както на самите потребители, така и на

персонала. Ползването на резидентната грижа включва изготвяне на социална оценка и план за грижа от междуведомствена комисия. Целта е идентифициране на потребностите и ограниченията на съответния потребител. Създадената резидентна грижа за пълнолетни лица е сравнително нова форма на социална услуга. Съгласно концепцията, и анализирайки социалното законодателство, социалната работа при този вид социална услуга се фокусира върху взаимодействието на потребителя със средата и с общността, което е предпоставка за превенция на социалното изключване и преодоляване на социалната изолация. Друг фокус, който поставя резидентната грижа е върху формирането на умения за живот и социални умения на потребителите предвид техните потребности и възможности. Общностната работа в този случай е насочена също и към промяна на обществените нагласи спрямо лицата, които имат затруднения поради наличието на психични разстройства. Организацията на резидентната грижа е в насока създаване на място на живеене на хора със затруднения, трайно институционализирани или с продължителен престой в психиатрични заведения. Обособяването на жилищна среда следва да преодолее институционалното еднообразие, създавайки предпоставка за индивидуален облик на отделния потребител, както и обособяване на лично пространство. Акцентът е създаване на място за дългосрочен престой, като се изключват дейности, различни от тези, които се извършват в домашна среда. За част от потребителите е предвидено да ползват Център за социална рехабилитация и интеграция като мярка от интегративния подход и общностната работа. Ползването на съпътстваща социална услуга е съответствие с изискванията на Закона за социални услуги и Наредбата за качество на социалните услуги. Интегрирания подход по своята същност има за задача превенция на институционализацията на уязвимите потребители и включва след-

ните услуги:

- информирани и консултирани;
- застъпничество и посредничество;
- терапия и рехабилитация;
- обучение за придобиване на умения.

Към настоящият момент ползватели на услугата са 104 броя потребители, от които 13 мъже.

Числеността на персонала общо за седемте ЦГЛПР включва 63 щатни бройки, разпределени в следните длъжности: управител, двама социални работници; медицински сестри; санитарни; трудотерапевти; рехабилитатор; психолог; общи длъжности (домакин, счетоводител, шофьор и работник-поддръжка)

Методологията на събиране на информация, относно организацията на дейността и начина на работа в резидентните услуги се извърши посредством следните подходи:

Наблюдение, провеждане на въвеждащи и поддържащи обучения, получаване на обратна връзка чрез индивидуални и групови супервизии на помагащите специалисти в социалната услуга. Фокусът беше насочен към изясняване на очакванията и опасенията на персонала по отношение на адаптирането към новите условия и подходи за работа с потребителите.

Провеждането на въвеждащите и поддържащи обучения, включваше специфична тематика по предварително изготвена програма. Представените теми в обучителната програма са в съответствие с динамиката и промените в нормативната база, отчитайки потребностите на персонала.

По време на обучението участниците имаха възможност за участие в ситуативни и ролеви игри. Бяха инициирани дискусии и възможност всеки участник да изкаже мнение и собствена гледна точка по дискутираната тематика. Персонала беше консултиран по различни теми в съответствие с поставените и дискутирани въпроси. Голяма част от участниците проявяваха инициативност и взеха уча-

стие в дискусиите, изразявайки мнение, обсъждайки различни проблемни зони. Отчетени бяха нагласите на участниците техните трудности и очаквания. По време на обучението се наблюдаваше активност и инициативност от по-голяма част от участниците и заинтересованост във връзка с представената тематика. Някои от тях задаваха конкретни допълващи въпроси за изясняване на дадена ситуация или тема на обучителния модул.

Поддържащите обучения имаха за цел подобряване на екипното взаимодействие и съвместимост, както и стимулиране на креативността и преодоляване на конфликтни ситуации.

Проведените индивидуални и групови супервизии имаха за цел - оказване на професионална помощ, относно справяне със затруднения при изпълнение на работните задължения на персонала в резидентната социална услуга. Супервизиите се фокусираха върху чувствата, емоциите и преживяванията на персонала при ежедневното осъществяване на длъжностните им задължения и взаимоотношения с потребители на социалните услуги и с техните близки, както и междуличностни взаимоотношения в хода на екипната работа.

По време на провеждането на супервизиите, и поддържащите обучения вниманието се фокусира върху проследяване процеса на адаптиране и прехода между институционалната и резидентната грижа. Вниманието се насочи и към осъществяването на работните и помагащи отношения, възникващи в процеса на предоставяне на социалната услуга и новите условия за работа и подкрепа на потребителите. Супервизията предлага място за превилигирано слушане на участниците[7]. По време на срещата супервизираните имаха възможност да представят своите гледни точки и предложения, да бъдат изслушвани, да разсъждават върху определени ситуации възникнали в хода на осъществяването им трудови и професионални задължения. Участниците в проведеното изслед-

ване споделиха преживяна проблематика, ситуация, или възникнал казус по време на работа. Разговорите се насочиха към наболели теми, оставили трайно въздействие върху персонала по време на ежедневната им работа и подкрепа на потребителите. Срещите с помагащите специалисти им даде възможност да бъдат изслушвани, даде им възможност за анализ на ситуацията, изявяване на техните емоции, вътрешни притеснения и опасения.

Интервюираните изразяваха спонтанно чувствата си, изразяваха недоволство, споделяха своите гледни точки. В някои моменти даваха препоръки, относно подобряване на организацията на работния процес.

Основната цел на изследването е фокусиране върху динамиката на прехода от институционална грижа към грижа в общността и свързаните с това съпътстващи затруднения и предизвикателства. В тази връзка могат да се направят следните по важни заключения:

- Наблюдава се успешна адаптация на голяма част потребителите и на персонала към новите условия в резидентната услуга.

- Първоначалното разпределяне на потребителите във всеки един център, е по критерий съпоставка спрямо техните възможности, ограничения и активност. Потърсен е баланс и равномерно разпределяне като по този начин във всяка една „къща“ са включени потребители с поллека и по тежка степен на увреждания, по активни и по пасивни.

- Във всеки център са настанени и по двама потребители от мъжки пол. Целта е да не се обособяват потребители с изцяло леки или изцяло тежки случаи ситуирани на едно място в един Център.

- По отношение на адаптацията се наблюдават случаи, при които някои потребители се адаптират по бързо и по лесно, за разлика от други, които са по пасивни и трудно приемат настъпилата промяна в началото.

- Новата резидентна грижа създаде предпоставки за по активно включване на потребителите в ежедневните дейности и формиране на умения от битов характер.

- Резидентната грижа отключи активност при голяма част от потребителите и те се включват по често в трудотерапевтични и артерепевтични дейности, например: рисуване, отглеждане на цветя и др.

- Осигурен е достъп на 40 потребители до подкрепяща социална услуга – Център за социална рехабилитация и интеграция. Посещенията се извършват по график на две групи (сутрин и след обяд), съчетано с разходка в града и посещения на магазин;

- Прави впечатление, че голяма част от потребителите се включват в културния календар на града с посещения на театър и различни културно-масови прояви, което допълнително отключва активност у потребителите и дава шанс за по пълноценна интеграция.

- В рамките на резидентните услуги е сформирана певческа група, която ежегодно по традиция посещава фестивал в Китен;

- Голяма част от персонала споделя, че се наблюдават по чести посещения от близките на потребителите, отколкото преди, причината според тях е достъпността и локацията на резидентните услуги в рамките на населеното място.

- Субективното мнение на потребителите по отношение на условията е удовлетворяващо, особено задоволство от условията изказват лицата, преместени от психиатрични болници, където са имали дълъг престой на лечение.

Като цяло може да се заключи че се наблюдават положителни тенденции от цялостния процес на организиране на резидентната грижа. Потребителите припознават сградата, в която са преместени като „своя къщичка“, което ги мотивира да се грижат за нея, и да спазват правила. Голяма част от потребителите се включват в ежедневното почистване, имат изградени навици и умения за из-

ползване на пералня, съдомиялна и други уреди и спазват установения ритъм.

Основната причина за осезаемия напредък, според мнението на персонала, е че потребителите не са ситуирани на едно място, както е било в специализираната институция, а са разпределени равномерно от по 15 потребителя във всяка една „къщичка“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализирайки постигнатото до момента в осъществяването на цялостния процес, може да се отчетат някои положителни характеристики от реформата:

Превес на резидентната грижа и осигурен достъп до съпътстваща социална услуга в общността;

Дадена е заявка за подобряване взаимодействието и сътрудничеството между различни заинтересовани страни, в целия процес по деинституционализация;

Отчасти се наблюдава се положително отношение на обществото към целия процес. В тази връзка отчасти се променя нагласата на местната общност към хората с психични разстройства. Те станали „видими“.

Общината се оформи като основен работодател и доставчик на услугата, ангажирана с нейното предоставяне;

Дадена е заявка за засилване ролята на неправителствения сектор по отношение на обучение и супервизиране на персонала;

Подобри се нагласата на голяма част от помагачите специалисти за работа в новите условия на резидентна грижа и общностна работа, въпреки, че някои от тях по трудно се адаптираха към новите условия за разлика от потребителите.

Следва да се подчертае, че деинституционализацията е последователна политика, процес, а не само изпълнение и отчитане на проекти, или усвояване на европейски средства.

Могат да бъдат констатирани и някои негативни явления и трудности, съпът-

стващи процеса на закриване на специализираните институции:

Необходимо е инвестиране в човешкия ресурс и осезаема застъпеност на обученията и супервизията на специалистите в процеса на работа с потребителите, което е същността на реформата по отношение прилагане на нови подходи и добри практики. В някои случаи специалистите се чувстват неподготвени за работа в условията на резидентната грижа и трудно преодоляват кризисни ситуации.

В някои случаи институционалният подход тип грижа се пренесе и в новите резидентни социални услуги в контекста на липса на овластяване на потребителите. Причината е, че голяма част от персонала от институцията е преназначен в ЦГЛПР и все още се наблюдават стереотипи по отношение начина на осъществяване на пряката дейност и взаимоотношения с потребителите.

Цялостния процес показва, че основният и най-важен фактор за постигане на позитивна промяна в живота на лицата с психични разстройства са хората, които се грижат и работят с тях.

Отчита се слаба инвестиция в превантивни дейности. В тази връзка не се акцентира в достатъчна степен върху ролята на услугите за превенция, реинтеграция и подкрепа на лицата с психични увреждания в домашна среда.

Може да се констатира също и ниската степен на популяризиране на механизма на целия процес сред местната общност. Като пропуск в тази насока може да се отбележи липсата на яснота, свързана с точно представяне на целите на този процес, причините, които го налагат и как това ще подобри живота на потребителите. Широкото отразяване на механизма на деинституционализация би могло да активира огромни усилия, които се изискват от всички участници в процеса за реформиране на специализираните институции за да може да се гарантира подкрепата на общността. В резултат на оскъдното информиране

процесът на деинституционализация в някои случаи се възприема от обществото не като част от социалната политика на държавата, а като процес само на изпълнение на проекти и усвояване на средства от Европейския съюз.

REFERENCE

- [1] Zakon za socialnite uslugi v sila ot 01.07.2021g.
- [2] Nacionalna strategiq za dalgosrochna grija, prieta s RMS 28/19.01.2018
- [3] Naredba za kachestvoto na socialnite uslugi, prieta s PMS 135, 22.06.2022
- [4] Plan za deistvie za perioda 2018-2021g.
- [5] procedura BG05M9OP001-2.038 „Nova dalgosrochna grija za vazrastnite I horata s uvrejdaniq”
- [6] Joint ECSPC report on „Adequate social protection for long-term care needs in an ageing society“, 2014
- [7] Mekhanjiyska, G. Supervision in social work. S. 2008